

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР КРАЄЗНАВСТВА, ЕКСКУРСІЙ ТА
ТУРИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
ЖОВКІВСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА № 2 І-ІІІ СТУПЕНІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКА КРАЄЗНАВЧА ЕКСПЕДИЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ:
«МОЯ БАТЬКІВЩИНА - УКРАЇНА»

РОБОТА НА КОНКУРС:

«РОДИНА ПАСТЕРНАКІВ ДОСЛІДНИКИ СТАРОЖИТНОСТЕЙ ЖОВКІВЩИНИ»

НАПРЯМ РОБОТИ: ДУХОВНА СПАДЩИНА МОГО РОДУ

ЖОВКВА 2014**АНКЕТНІ ДАНІ****Жовківська загальноосвітня школа № 2 I-III ступенів****Місто Жовква****Жовківський район****Гурток «Краєзнавець»****Члени гуртка:**

Камінецька Софія учениця 8-б класу;

Скоропад Ірина учениця 8-б класу;

Гожельник Тетяна учениця 8-б класу;

Ханас Максим учень 8-б класу.

Керівник: вчитель історії Скрипка Михайло Степанович**Контактний телефон: 0978647291.**

Актуальність дослідження. У 2012 році була відзначена 120 - та річниця від дня народження Ярослава Пастернака – видатного археолога, етнографа й музейника. В українській археологічній науці він займає одне з провідних місць. Саме на його долю випала висока місія розкриття давніх таємниць літописного княжого Галича – величного та багатолюдного міста середньовічної Європи та інших старожитностей Галичини, зокрема і Жовківщини. Завдяки науковій діяльності вченого і членів його сім'ї значно збагатилися музейні збірки Національного музею у Львові, Львівського історичного музею. Важливим для вітчизняної історії є науковий доробок Ярослава Пастернака та його батька Івана Пастернака, останній майже не досліджений науковцями. Дана робота є спробою узагальнити напрацювання Пастернаків в краєзнавчій, етнографічній та археологічній площині щодо Жовківщини.

Стан вивчення проблеми. На початку 90-х років з'явилося чимало науково-популярних статей, які ознайомлюють читачів з життєвими датами родини Пастернаків(зокрема Ярослава і Северина), їхнім зацікавленням минулим України та внеском в розвиток історичної науки. Ширше розкрито пошукову діяльність та музейну працю Ярослава Пастернака у публікаціях Василя Вериги, Василя Волицького, Ігоря Ковалюка, Тараса Романюка. Однак історичні дослідження з даної проблеми відсутні, що спонукало авторів до вивчення краєзнавчої та археологічної спадщини Жовківщини родини Пастернаків.

Об'єкт дослідження: родина

Пастернаків в особі Ярослава та його батька Івана.

Предмет роботи: наукова діяльність вищезгаданих осіб в контексті дослідження старожитностей Жовківщини як регіону Галичини з багатим минулим.

Метою дослідження є створення наукового портрету родини Пастернаків через призму вивчення їх творчого доробку та пошуку нових архівних даних.

Поставлена мета буде реалізована через розв'язання наступних завдань:

1. Характеристика життєвого шляху І. Пастернака і його синів: Ярослава і Северина.
2. Визначення результатів краєзнавчої та археологічної роботи Пастернаків в контексті Жовківщини.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в цій роботі автори вперше систематизував матеріал про діяльність Пастернаків на Жовківщині та вперше опублікували особисті архівні фотографії цієї родини .

Розумійте землю і читайте в ній історію України

Ярослав Пастернак

I розділ Життєвий шлях членів родини Пастернаків – сім'ї дослідників минулого.

Родина Пастернаків походить з невеличкого присілка Верин села Зіболки, що на Жовківщині. Генеалогічну лінію сім'ї з певністю можна виводити від діда Івана – заможного сільського господаря, що успадкував близько 100 моргів поля. Ім'я прадіда Я.Пастернака не збереглося. З родинних переказів, відомо, що він одружився на місцевій полячці Лісовській. 1881 року у спілці з родичем Матвієм Лісовським Іван Пастернак власним коштом спорудив дерев'яну каплицю св. Миколая і жертвував 2 невеликі дзвони. Він же склав на утримання літургійної каплиці суму в сто гульденів та призначив дя місцевого пароха в Зіболках один морг орного поля, щоби двічі на рік проводилась літургійна служба.

В повідомленні, поміщеному у львівському часописі «Слово» за 1881 рік подано загальну атмосферу сім'ї Пастернаків – «яке провадило благочестиве і патріархальне життя, читали книжки, газети, дотримувались традицій і східного обряду». Поважне становище Івана Пастернака в громаді і загальна повага та шана у повіті засвідчена обранням його депутатом Жовківської повітової ради від сільської виборчої курії (газета Діло 1886 №2). У подружжя Івана та Євдокії, що походила з родини Чучвар, народилося 6 дітей. Молодшого Івана – батька відомого археолога Ярослава, віддали на навчання до народної школи у Жовкві, згодом до Львівської Академічної гімназії. У цьому єдиному на той час середньому навчальному закладі Габсбурзької монархії з руською мовою викладання були зібрані кращі педагогічні кадри, народні діячі, які проявили себе також в культурній сфері. У старших класах Іван Пастернак долучився до нової політичної сили у Східній Галичині, що все помітніше проявляла свої національні прагнення та цілі. Характерним доказом його зрілої громадянської позиції можна вважати довголітню передплату газети «Діло».

По закінченню 1885 року з відзнакою гімназійного курсу І. Пастернак вступив до Львівської духовної семінарії і паралельно навчався на теологічному відділі Львівського університету. Філологічні вподобання дали поштовх Пастернаку до літературної діяльності. Ім'я Івана знаходимо серед перекислених імен літераторів, що погодилися на співпрацю з видавництвом «Бібліотека для рускої молодежи» Володимира Насальського в Коломиї (1893). У згаданій видавничій серії 1894 року з'являються три повісті популярного німецького письменника Франца Гофмана. Цікаво відзначити, що одне з них під назвою «Люнко» «*перевів на руску мову Иван зь Верень*». Увесь гімназійний період, він невтомно формував власну бібліотеку, яка мандрувала з ним, поки не опинилася в рідному селі Зіболки, що на Жовківщині. Перед висвяченням в священничий сан Іван Пастернак одружився з донькою пароха села Тростянець Ольгою Мацюраківною. У 1891 році отримав призначення на посаду помічника пароха в м.Хирів Сокальського деканату. 2 січня 1892 року в сім'ї з'явився на світ первісток, якого в місцевій церкві Різдва Пресвятої Богородиці охрестили Ярославом. За традицією хрещеними батьками стали Йосиф Долошицький парох з містечка Щирець та власниця маєтку в Тростянці (Яворівський район) Доміна Розалія Шимановська. У 1910 році Іван Пастернак з родиною (Ярославом, Іванною, Володимиром, Северином, Антоніною) переїздить в село Зіболки. Вони оселяються в спорожній церковній парохії. Іван обіймає посаду місцевого священника до самої смерті 1954 року. Він веде активну громадську роботу в селі, бере участь в суспільно-політичних процесах, займається просвітницькою діяльністю. Доля його дітей склалася по-різному. Володимир Пастернак загинув у 1916 році поблизу м.Штернберг у Чехії. Дочки Іванна та Антоніна вийшли заміж священників. Северин Пастернак народився 26 вересня 1899 року в сім'ї греко-католицького священника. Його батько цікавився церковною архітектурою, мистецтвом, і саме він прищепив синові любов до рідної землі та її неоціненних скарбів.

Будучи учнем Академічної гімназії, Северин поступив в Пласт 1913 року. У

1917 році був уже в провіді Першого пластового полку ім. Гетьмана Петра Сагайдачного, але влітку забирають його в австрійську армію. Йому довелося воювати на «італійському» фронті, де отримав перше поранення. Пораненого в 1918 році перевозять до шпиталю у Кракові. Після лікування він вступає в ряди Української Галицької Армії для продовження дій. Після розв'язання інтернованих таборів в 1922 році вступає та закінчує Пшібрамський гірничий інститут. Його рідний брат Ярослав в тому ж часі вступив у Карловий Університет у Празі. В 1947 році захистив звання кандидата наук, а 1961 р. здобув вчену ступінь доктора наук. Фундаментально досліджуючи крейдянні відкладення. Став почесним членом НТШ та інших наукових товариств. Став членом редакційної колегії «Палеонтологічного збірника». Останній раз відвідував Зіболки у 1989 році. Помер С.Пастернак 14 березня 1994 року, доживши до глибокої старості(92 роки).

II розділ Археологічна та краєзнавча робота Ярослава Пастернака.

Ярослав Пастернак – відомий археолог, дослідник міста Галича проводив активну роботу над збором документального матеріалу щодо історії громади та церкви в Зіболках. Мальовнича місцевість у передгір'ї Карпат увійшла в енциклопедичні довідники як місце народження Ярослава Пастернака. У своїх спогадах археолог зазначив, що хоч народився в Хирові та більшу частину свого дитинства провів на старому приходстві свого діда в Зіболках. Враження дитинства найміцніше закарбувалися в пам'яті, бо вже на схилі літ в далекому Торонто, він з теплотою згадував про дідову пристрась читати старі книги, любові до ікон: *«У дощеву пору я залюбки заходив до канцелярії мого діда, в якій він цілі дні, а то й ночі, проводив при читанні старих книг з пожовклими листками. Мене мало страшенно цікавило, що в тих книгах написано і я, сидючи бувало тихенько в куточку кімнати, сам переглядав їх, звичайно, нічого з тих богословських книг не розумів»*. У студентські роки у своїй родинній хаті в Веринах записав усі відомі народні пісні з мелодіями, які нажалі не опубліковані та зберігаються в Національному

музеї у Львові. Село Зіболки займало виняткове місце у житті Ярослава Пастернака, сюди він повертався після подорожей і походів, тут знаходив відпочинок та допомогу близьких. Історія села і весь колорит сільського побуту увійшли в його свідомість та наукові прагнення. Вивчаючи минуле Зіболок, опублікував декілька заміток про звичаї та традиції села, зокрема про весільний обряд. Подаємо невеликий витяг із цієї статті: *«До хреста приносять в нас дитину до тижня після народин. До церкви приходять з нею батько і двоє кумів...На крижмо приносять домашнє лляне полотно...Молода на весіллі називається княгиня, а молодий князь. Княгиня вбирає голову у вінок з барвінку, а поверх накладає «коруну» з галузок мірту або букипану. До шлюбу йде весілля з музиками аж до церковної вулиці. Дружка кладе перед молодими полотно «підніже», які на нього стають. Молода старається прилякнути молодому полу, бо тоді буде старшувати над ним. Коли беруть молоду до дому молодого парубки роблять рогачку, тоді молодий мусить окупитися «почесним». Часом при цьому буває бійка. Тепер весілля дорого коштує...»*.

8 червня 1910 року Ярослав здає іспити в Перемишльській гімназії та продовжує навчання на філософському відділі Львівського університету. Не останню роль у виборі професійного фаху відіграв матеріальний стан батька(мати померла на 31 році життя). Соціальне становище Івана Пастернака дозволяло утримувати сина на належному матеріальному рівні. Скоріш за все він бачив себе в майбутньому гімназійним учителем або за сприятливих обставин професором університету. Воєнна хуртовина 1914—1918 років кинула його в ряди австрійської армії, де він дослужився ранги поручника в 41-му піхотному полку. Після Листопадового Зриву в Галичині Ярослав Пастернак перейшов у ряди VII бригади Української Галицької Армії, з якою він відбув усю її воєнну польсько-українську кампанію в Галичині, а опісля більшовицько-українську на Наддніпрянщині. Щасливо перебувши трагедію УГА залишену напризволяще в чотирикутнику смерті, літом 1920 р. з її останками під командою ген. Кравса перейшов у Чехо-Словаччину, де був інтернований. Збройна боротьба за українську державу закінчилась і поразкою.

Пастернак, перебуваючи в таборах інтернованих у Ліберці, а потім у Йозефові виконував працю керівника архіву матеріалів Визвольних Змагань, які пізніше були передані до Музею Визвольної Боротьби України в Празі. В 1922 р. Ярослав Пастернак повертаючи назад до наукової праці, вписався на студії в Карловому університеті в Празі, щоб спеціалізуватися в археології, у відомого дослідника слов'янської старовини професора Лубора Нідерле. Його манила старовина ще з дитячих років, коли він, бігаючи по залісених піскових дюнах на парохії свого діда в Яворівщині, знаходив різного роду знарядодоподібні куски кременю, а також старі ікони на сховищах церкви, що давало перший присмак мандрівки у глибину віків. Як учень перемиської гімназії, перебуваючи на вакаціях, записував народні пісні і приповідки та передавав їх В. Гнатюкові відомому етнографові. Вони появилися друком в 35 томі Етнографічного Збірника НТШ у 1914 році (додаток № 14). Як студент Львівського університету він працював у 1913/14 рр., асистентом в Українському Національному Музеї у Львові, що його заснував митрополит Андрей Шептицький.

Я. Пастернак завідував там збіркою церковної старовини. У 1914 р. відбув теренову практику з археології у дослідженнях українського населення Жовківщини, а рік перед тим брав участь в університетській археологічній експедиції до Більча Золотого на Поділлі. Це були початки праці Я. Пастернака в ділянці української старовини. Крім того з доручення митрополита Шептицького вивчав українську церковну старовину та збирав до Музею вартісні експонати. Вписавшись у Карловий університет Я. Пастернак повернувся знову до студій улюбленого предмету і 26 березня 1926 р. одержав звання доктора філософії. Це був історичний крок, оскільки Ярослав Пастернак був першим українцем, який одержав докторат, як археолог. Знов же той факт, що він писав свою дисертацію на підставі наукових дослідів в українських Карпатах вказує на те, що для молодого науковця важливою була не тільки наукова кар'єра, але в першу чергу дослідна праця минулого України. На здібності молодого археолога звергнув увагу і професор Нідерле, завдяки якому

Я. Пастернак отримав працю асистента Археологічного Відділу Чеського Народного Музею у Празі.

Наступного 1923 року, незважаючи на те, що він був чужинцем, Пастернака призначили на становище асистента Державного Археологічного Інституту в Празі і він став завідуючим запланованих археологічних розкопів на терені старої Праги, а зокрема на королівському замку «Градчани». Археологічні розкопки в Празі під керівництвом Я. Пастернака дали позитивні висліди дуже важливі для історії Чехії. Вони підтвердили на основі археологічних матеріалів припущення, що Градчани заснував чеський король св. Вацлав, як свою столицю. На «Градчанах» Я.Пастернак розкрив фундаменти двох романських костелів з XI—XII ст. та укріплення княжого «дитинця» з того часу. Крім того відкопав ще фундаменти костела на Страгові та кілька інших домів княжої доби в Празі. Про відповідальність, якою обтяжено д-ра Пастернака в Празі найкраще говорить розмір самих археологічних розкопів, на які чеський уряд видавав пів мільйона корон щорічно, а число робітників часто досягало сотні осіб. Всі вони працювали під безпосереднім наглядом і за детальним планом доктора Пастернака. Весь видобуток чи знайдений матеріал мусів ще бути науково проаналізований, що було завданням д-ра Пастернака, бо він ніс відповідальність і за лабораторну працю.

Найкраще схарактеризувала працю д-ра Пастернака в тому часі Комісія Наукових Дослідів Празького Городища, яка складалася з членів Державного Археологічного Інституту та Народного Музею в Празі. В окремому листі від 16 червня 1928 року, проф. Л. Нідерле і другий представник цих інституцій подали таку оцінку праці Я. Пастернака: «Доктор філософії Ярослав Пастернак, асистент Державного Археологічного Інституту в Празі брав участь у розкопах на празькому Городищі від їх початків, 4 червня 1925 до 31 березня 1928, тобто як керівник комісії для розкопів, які провадились великою кількістю робітників. Він давав потрібні плани, фотографував, а одночасно керував працею в лабораторії, де консервувався викопаний керамічний матеріал. При всіх тих працях він виявив ерудицію, професійне знання, необхідну енергію та цілковиту

точність. Комісія для Наукових Дослідів Празького Городища висловлює йому подяку за висліди його праці, якою він спричинився до того, що дотепер найбільший науковий дослід у Чехословацькій Республіці оправдав надії, які на нього ми покладали».

За успішне переведення розкопів на Градчанах д-р Пастернак одержав похвальне признання з канцелярії президента Чехословацької Республіки Т. Г. Масарика, а з Державного Археологічного Інституту в Празі урядову подяку на листі. Консервативний збір міста Праги, на доказ признання обрав його своїм членом і запропонував прийняти чеське громадянство і, як перший крок до цього, здобув громадянство міста Праги. Перед молодим науковцем відкривалось світле майбутнє і слава, і кар'єра та матеріальне забезпечення. Проте Я. Пастернака манила українська старина і він вирішив свою працю «присвятити перш за все українській археології».

Літом 1928 р. доктор Я. Пастернак повернувся до Галичини, на рідні землі, і, очоливши Культурно-Історичний Музей НТШ у Львові, розгорнув широко-закроєну археологічну діяльність. Так, як д-р Пастернак виправдав сподівання чеських наукових кіл, а зокрема свого професора Л. Нідерле, так само виправдав він сподівання українських наукових кіл Галичини, де він негайно розпочав археологічні дослідження. А досліджувати було що, бо Україна, — як

ствердив і проф. Пастернак, — незвичайно багата на пам'ятки старовини від палеоліту по всі праісторичні, ранньоісторичні та середньовічні часи».

У 1929 р. д-р Пастернак був обраний дійсним членом НТШ, а в 1930 одружився з Марією Стецик, учителькою Рідної Школи ім. Шевченка у Львові. Його дружина стала його необхідним товаришем життя і дорадником у його праці, бо й сама цікавилась українським культурним життям та брала в ньому активну участь, хоч і не на царині археології. У 1932 р. д-р Пастернак був обраний дійсним членом Українського Богословського Наукового Товариства і став професором археології Української Греко-Католицької Богословської Академії у Львові і заснував при тій же академії музей.

Найважливішими розкопами проф. Пастернака були ті, що він їх провадив у Крилосі, якими він остаточно закінчив спір, де знаходився княжий Галич. У Крилосі проф. Пастернак відкрив фундаменти монументального Катедрального Успенського Собору, розміром 37,5 x 32,5 метрів. Дещо менший від Собору св. Софії в Києві, побудованого Ярославом Осмомислом у XII ст. Там також відкрито було саркофаг і самого князя. Крім того було відкрито й останки ряду інших будівель, які служать як незатертий доказ, що княжий Галич знаходився на місці сьогоднішнього села Крилос. Ці розкопи відбувались при фінансовій допомозі митрополита А. Шептицького, який планував зробити з нього окремий історичний заповідник, але здійсненню цього плану перешкодила війна. На Жовківщині, біля Глинська, в 1935 році Ярослав досліджував городище, яке згадується в актах з XIV століття. Зі студентами Богословської Академії він відкопав сліди збудованої дерев'яної хати, в ній чимало уламків глиняного посуду XII-XIV ст. і залізну середньовічну сокиру типу Франціска. Решта городища – показалося не була постійно замешкана і тільки дрібні знахідки вказують на його призначення як сховища для населення у випадку небезпеки.

Своїми розкопами в різних місцях проф. Пастернак збагатив наше знання про минуле нашого народу, допоміг розв'язати ряд питань, над якими історики ломали собі голови не тільки з історії України, але також і з історії Чехії. Це ж він відкрив старо-мадярські могили з IX—X ст. у Підгороддю поблизу Крилоса, які вказують на шлях мадярської мандрівки в середньовіччі через Україну, Карпати в Паннонську долину. З історії України довів безперервну тривалість автохтонів України від трипільської культури через антів аж до нових часів, чим підтвердив тезу свого славного попередника Вінкентія Хвойки.

Після занепаду Польщі й з приходом радянської влади в Західну Україну проф. Я. Пастернак був номінований декретом ректора університету М. Марченка від 3 листопада 1939 р. професором археології і завідувачем кафедрою археології Львівського Державного Університету, а 20 січня 1940 р. згідно з наказом Народного комісара освіти УРСР Ф. А. Редька, професор

Пастернак був затверджений директором Львівського Державного Археологічного Музею, тобто колишнього Музею НТШ.

Як професор Львівського університету і директор Державного Археологічного Музею у Львові, д-р Пастернак продовжував свої розкопи у Крилосі й 1940 р. був запрошений на Всесоюзний Конгрес дослідників неоліту і бронзової доби в Києві з доповіддю на тему: «Культура лінійно-стрічкової кераміки в Галичині й на Волині та її відношення до трипільської культури». Весною 1941 р. він отримав знову запрошення виголосити доповідь на Всесоюзному Конгресі дослідників старих руських городів у Ленінграді на тему «Княжий город Галич». Професор Пастернак виголосив свою доповідь українською мовою і після цього отримав ще запрошення повторити її в Московському університеті. Після доповіді, один із присутніх там українців підійшов до проф. Пастернака і заявив: «Ярославе Івановичу, це перший раз відколи ця зала існує в ній залунало українське слово. Але, коли Вам доведеться ще раз сюди приїхати ви вже мабуть будете мусіти говорити російською мовою». Професорові Пастернакові пощастило повернутися з Москви ще перед вибухом німецько-радянської війни і він далі працював як професор археології у знову відкритій Богословській Академії у Львові аж до весни 1944 р., коли він покинув рідні землі, не бажаючи ще раз зустрітися з більшовицьким режимом.

Від 1922 до 1944 р. перебуваючи спочатку в Чехії, а опісля в Галичині, проф. Пастернак опрацьовував здобуте ним знання в археологічних дослідках і ділився ним на різних крайових і міжнародних конгресах у формі доповідей, які пізніше публікував у наукових журналах та окремих монографіях. Він відбував різні наукові поїздки. Із важливіших з них треба згадати Краків (1933 р.), Відень (1934 р.), Варшаву (1935 р.), Чернівці, Будапешт, Братислава, Ужгород і Мукачів (1936 р.), Бреслав, Берлін, Дрезден, Луцьк, Пінськ і Давидгородок (1938 р.), не згадуючи цілого ряду різних українських наукових конференцій, окремих доповідей тощо. З цього вже неповного переліку видно, що проф. Пастернак був невтомною людиною праці, відданим українській науці чим скріпляв боротьбу

українських політичних чинників за привернення самостійності і соборності українському народові.

Покинувши рідні землі, проф. Пастернак не зложив із безділля рук. 18 березня 1946 р. він був призначений професором археології Українського Вільного Університету в Мюнхені. 25 червня 1947 р. філософічний факультет університету Фрідріха-Вільгельма в Бонні, вирішив прийняти його на працю на зимовий семестр 1947—48 на курсі Праісторії та Ранньої історії Східної Європи. Це призначення було затверджене міністром Культури Вестфалії 22 жовтня 1947 р., а 2 березня 1948 р. декан філософічного факультету Боннського університету М. Бравбах відновив це призначення і на літній семестр. У травні 1949 р. проф. Пастернак з дружиною прибув до Торонто, а на початку липня канадська англомовна преса принесла вістку, що «відомий археолог з України допомагає при розколах у форті св. Марії, куди його порекомендував колишній його студент із Богословської Академії у Львові єпископ І. Борецький». Але це вже була зовсім інша праця, базована на інших принципах і професор Пастернак, не зважаючи на свої непересічні кваліфікації, був змушений піти на зовсім звичайного робітника, щоб заробити працею рук на прожиток. Могло б здаватися, що так він, як і його дружина попадуть у зневіру й загубляться серед чужого моря в Торонто в погоні за хлібом щоденним. Та в натурі професора Пастернака не було «губитись», а радше шукати і знаходити. І він з дружиною знайшли себе у дальшій праці для свого народу. Коли не стало української землі і її «підземного архіву» проф. Пастернак узявся із незменшеною енергією переводити синтезу зібраного ним матеріалу та слідкувати за новими працями з ділянки археології України та аналізувати. Врезультаті цього українська громада, яка, правду сказавши, призабула Пастернака, в 1961 р. отримала в дарунок монументальну книгу «Археологія України», якої видання організував Комітет на чолі з Зеноном Зеленим.

«Археологія України», яку написав професор Пастернак, а це твір не лише кабінетного стилю та значення, а продукт довгих років праці на полях України, аналізу власних дослідів як і цілого ряду інших учених археологів у минулому й

сучасному. Про вартість цього твору можуть свідчити слова секретаря Всеукраїнського Археологічного Комітету ВУАН у Києві також визначного українського археолога проф. Петра Курінного, який в одному з листів (16 серпня 1961) до проф. Пастернака писав, що Археологія України «це на сьогодні насправді найповніше, що вийшло з археології України і що може зорієнтувати фахівців в здобутках української археології... Подивляю Вашому труду, з яким Ви, заховуючи об'єктивність, старалися пройти поміж морем старих і нових поглядів на ясні та реальні факти археологічного минулого України і зберегли об'єктивізм у передачі часом Вам немилих поглядів... Книга Ваша є сьогодні важливим здобутком науки і може бути покладена в основу для пізнання передісторичного минулого України».

Резюмуючи творчість проф. Пастернака доводиться з повною об'єктивністю ствердити, що вона і велика і важлива своїми наслідками. Як археолог він робив розкопи в 40 місцевостях Галичини, на Градчани і Страгові у Празі та ще в 18 інших місцевостях Чехословаччини включаючи Закарпаття, та по одній місцевості в Австрії (Лінц) і Канаді (Мідленд, Онтаріо), разом у 62-х місцевостях. Безумовно, що найважливішими із них були Градчани у Празі та Крилос у Галичині. В цей же самий час він переводив аналізу всіх знайдених археологічних матеріалів у лабораторіях, синтезував їх і остаточні висновки публікував окремими книжками чи статтями у різних періодичних виданнях та збірниках. Він же ж автор біля сорока великих праць та поперх 270 наукових і популярно-наукових статей в українській, чеській, польській, німецькій та англійській мовах.

Тільки за період від 1948 до 1961 р., коли наша інтелігенція переживала велику кризу і переставлялась на новий спосіб життя, проф. Пастернак, крім постійної фізичної праці в Канаді написав 19 наукових статей, які появились у різних українських періодичних виданнях і збірниках, 16 популярно-наукових статей та виголосив 18 доповідей на різні археологічні теми у 23 різних аудиторіях у 8-ми місцевостях східної Канади. В той же самий час він опрацював свою монументальну працю «Археологія України».

Проф. Пастернак був невтомним працівником на народній ниві, працівником чесним, сумлінним, який трактував свою працю, як почесь й не диво, що після нічного спочинку з 28 на 29 листопада 1969 року вранці він знов взявся до праці про «Етногенез слов'ян» для Українського Католицького університету в Римі. Але того дня не судилося йому продовжити розпочатої праці, бо ще ранком він відійшов у незнані світи до тих своїх прапредків, яких він ціле життя намагався збагнути та відчитати історію їхньої доби.

Професор і доктор Пастернак не живе — але живе його праця, в якій він відкрив нам минуле нашого народу і тих часів, коли історії ще не писали пером, а важкою боротьбою щоденного життя, боротьбою за існування.

У 1938 р. у журналі для молоді «На сліді» появилася короткий репортаж про розкопи в Галичі «На сліді величі і слави», який автор закінчує такими словами: «Ми щиро вдячні докторові Пастернакові, що прочистив „зарослі дороги” давніх полків та показав нам сліди давньої могутності».

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Верига В. Дослідник підземного архіву України // Український історик. – 1972. – ч.3-4. – С. 90-98.
2. Мушинка М. Ярослав Пастернак і його місце в українській науці // Науковий збірник Музею українсько-руської культури у Свиднику. – 1998. – вип..21. – С.39-49.
3. Одинадцять листів Ярослава Пастернака до Володимира Гнатюка/ ЦДІА у Львові. Упорядник Т.Романюк.
4. Отъ Жолкви. Каплиця въ Веренахъ. Іоаннь Пастернакъ // Слово. – Львів. – ч.107. – 8(20). – С.2
5. Пастернак І. Мої спомини про початки «Діла»// Діло. – 1936. – Ч.15.-С. 8.
6. Пастернак Я.Звичаї та вірування в с.Зіболках Жовківського повіту // Матеріали до етнології та антропології. – Львів. – 1929. – т.21-22. – Ч.1. – С. 321-352.
7. Пастернак Я. Мої зустрічі з старовиною // Український історик. – 1978. – Ч.1-4. – С.63-83.
8. Пастернак Я. Христини і весілля в селі Зіболках жовківського повіту // Життя і знання. – 1937. – Ч.12. – С.352-353.
9. Романюк Т. Ярослав Пастернак: родина, особистість, творчість // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – вип.14. – 2010 . – С. 454 -493.
10. У півстолітніх змаганнях : вибрані листи до Кирила Студинського, (1891-1941) / [упор. : О. Гайова, У. Єдлінська, Г. Сварник] ; Академія наук України, Археографічна комісія, Інститут української археографії АН України, Головне архівне управління при Кабінеті Міністрів України, Центральний державний історичний архів України у Львові. - Київ : Наукова думка, 1993. - 765, [2] с.

ПЕРЕЛІК ДОДАТКІВ**ДОДАТОК № 1 На світлині Ярослав Пастернак 30-х років ХХ ст.**

Джерело: сайт wikipedia

ДОДАТОК № 2 на фотографії 4 дітей І. Пастернака(зліва направо - Северин, сестра дружини Ольги Олександра Мацьорак, Ярослав, Іванна та Антоніна)

Джерело: архів М.Бішко

ДОДАТОК № 3 На світлині І.Пастернак з дружиною і доньками(поч.ХХст.)

джерело: архів М.Бішко

ДОДАТОК № 4 на світлині І.Пастернак(в центрі) в Богословській гімназії.

джерело: *архів М.Бішко*

ДОДАТОК № 5 Северин Пастернак у віці 92 років.

джерело: *сайт wikipedia*

ДОДАТОК № 6 Фрагмент листа зіболківського емігранта І.Брацука до І.Пастернака(1921р.)

Дорогий Пастерно!

Вторих прийміть від нас Щирий привіт і сердечне Поздоровляю.

В даний час саме доводять в Вашому листі здоров'я і життя вишуканим рай і в всім народом.

В третє доносимо Вам дорогий Отче мій Госю дякувати зрештє здоров'я до сего часу і поведіть се як знаймо у щирої Країні таї стівуємо тої спокійної землі коли зрештє маємо прибути до нашої Вітчизни своєї.

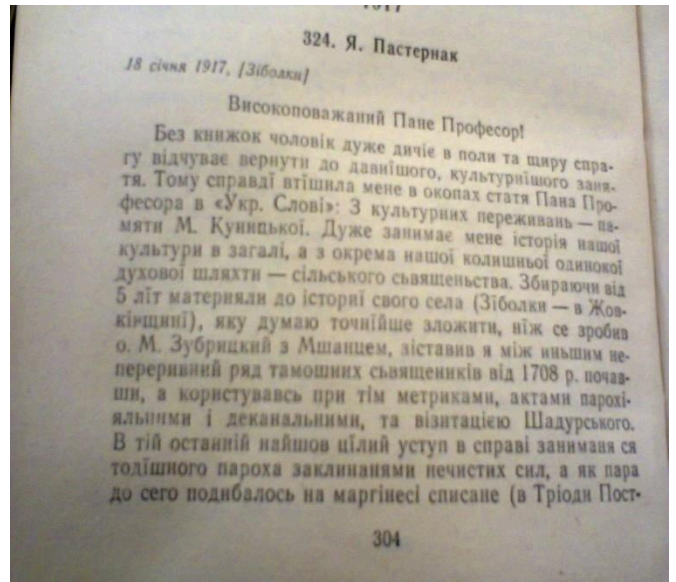
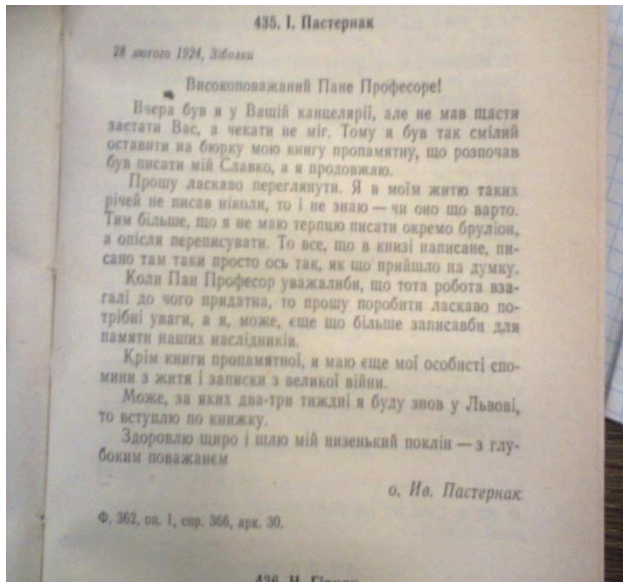
Дорогий Отче посиляємо Вам \$ 6⁰⁰ мільонів доларів, і просимо, яким способом Вам Отче то занесіть перед Престол Всевисшнього горючої молитви за нас, моєи Рододь укріп'ять наші сили в добрий здоров'я, і ми сподіємся наші маємо повернутися до своєї Божої сторони, давши сердожно кров'я Отче від правде воборну Смерть Богу і сонним, за нашу Родину, і тих котрих ми у війні, і котрих муть ще вивести.

Джерело: архів М. Бішко

address.

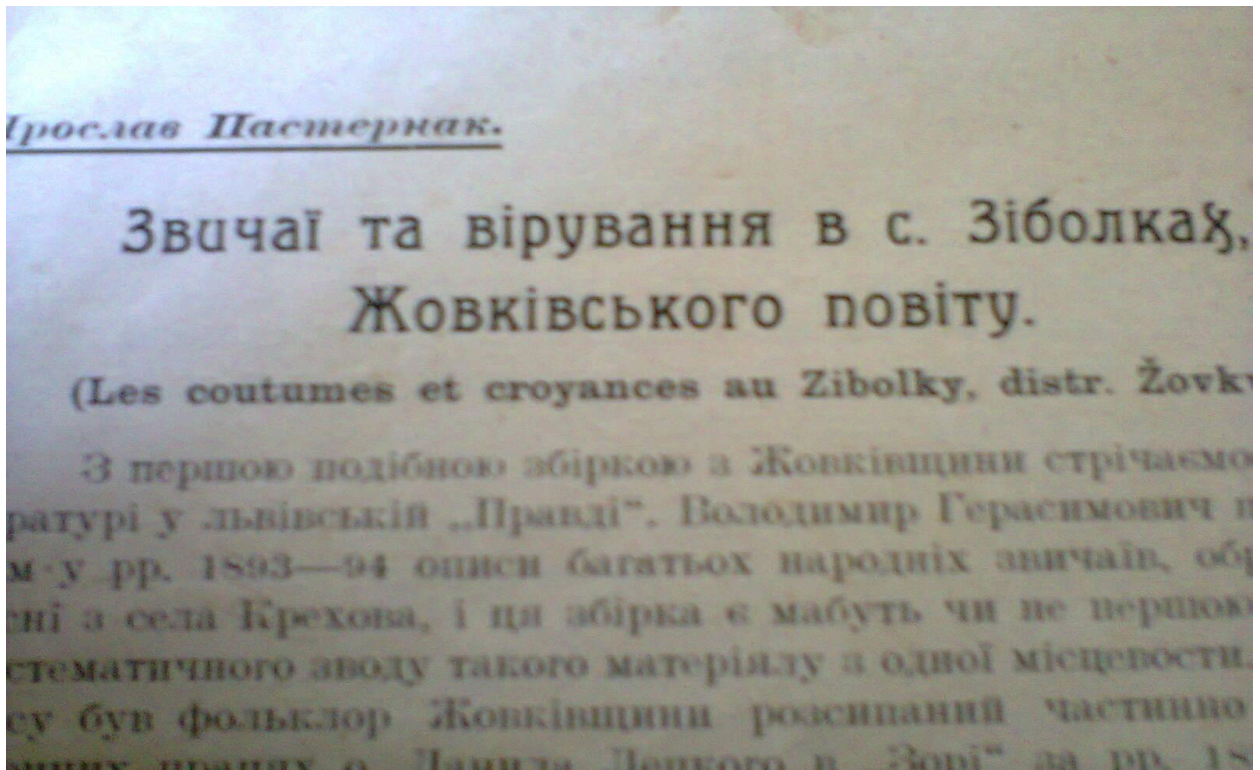
Sam Brasuk
 9710. Sophia str. S. E.
 Cleveland Ohio.
 America

ДОДАТОК № 7 Фрагменти листів членів родини Пастернак, написані в Зіболках про історико-краєзнавчу роботу.

Джерело: *У півстолітніх змаганнях: вибрані листи до К. Студинського К.1993.*

ДОДАТОК № 8 Наукові етнографічні замітки Я.Пастернака про село Зіболки

Джерело: *Матеріали до етнології та антропології. Львів, 1929.- т.21-22, Ч.1.*

вієса творять високоцінний віджипний асєб для дїтей, недокровних, винукденних тяжкими недугами людей, а навіть у лекких випадках і початках сухот. Замість рекламованих перероби вієса, дорогих навіть у вигляді круп, мучки, стружок (не мємо на це відповідних мєнш на нашій землї), скєлєчного аєрна вієса, а ще кращє такого, що проєєє.

Вже вивар самого аєрна впливає добре на працю нирок. Ще бїльшє робить це вивар із вїєсної соломи. (Кнєлї)¹⁾ хвалить у багатьох недугах

¹⁾ Сєбєстїян Кнєлї ("Кнєлє", вїдомий вїєвський натуральний свєтєлїник (1821—1897), вїдомий із свого зкування водою та природними засобами.

Я. ПАСТЕРНАК.

ХРИСТИНИ Й ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ЗІБОЛКАХ ЖОВКІВСЬКОГО ПОВІТУ

В обрядовості народнього родинного життя перше мїсце займають три готовї подїї: хриєнина, весїлля й похорони. Тимто звязанї з ними звичайї вирвання дуже різноманїтнї і в кожному селї трохи инакшї, алєма що основа їх єдина. Записувати їх для яснїтку дослїдникєв народнього побуту дуже важна рїч, тимто, займаючись уже звадн звичайнїм й вирваннєм своєю село¹⁾, хочу подати

Весїлля дружина в Зїболках під церквою.

на цьому мїсцї, як у нас водитьє при хриєнинах і на весїлї. Вїдомостї про це завдячую своїм батьковї, який їх списав у зїболецькій парохїальній лїтописї.

До хрєста приносять у нас дитину звичайно до тижня після народин, рїдко коли пїзніше. До церкви приходить із нею батько і двоє кумїв, нїколи кїлька їх пар, як за давнїх часїв нераз бувало, і то майже все у будень увечїр, зрїдка у свєнто або недїлю по Службї Божїй. На крижмо приносять домашнє льянє ("лянє") подотно, рїдше

¹⁾ Перша збїрка звичайв та вирвань у с. Зїболках, списана у 1910—1914 р., появилася в "Матерїялах до етнологїї й антропологїї", том XXI—XXII, видання Наукового Товариства ім. Шевченка у Львовї.

352

вивар із соломи й майже у всїх випадках доповнює заступати своїм сосонкам. Бєдїєшї вїєснєво вїєснєво соломо. Поручає вїн вивар вїєсної соломи вїєснєво недужим на вирковий пїсок, гостець, радить вїєснєво скати горло й пити з медом на хриєнку. Вїєснєво вїєснєво вїєснєво й оклади з вивару вїєсної соломи при затроєннєх кровї, добрї воїн на ревматїзм, гостець як коли тяжко вїсходить сєна, коли жє нездужає на жовтїницю, ієхїє, виснїкна на шнїк, опухи печнїки та сєлєзїнки, а навіть добрє їх вивати на рани на ногах.

Коби купити перероби вїєса й люди з країн де його не сїють, то лєкше нам його вїєснєво вїєснєво бо вїн дешєвий, і скрїзь вїн у нас під рукою.

— бїєє купованє, а при самїм обрядї хриєнєво дитину на руках тримає кум.

Рїдкї імена дають дїтям дуже неродо, найбїльшє вибирають такї: Иван, Михайло, Грїць, Петр, Олєксє, Степан, Фєль, Василь, Андрїй і Миколє. Дївчат називають: Олєга, Мїрїя, Олєна, Олєксєвдра, Анна, Парашка, Настя й Катєрина. Вперше охриєтили дївчину Олєю самє 50 лїт тому, і тоді всї люди чудувалися, як можна дитину так назвати. А тепєр пїло впливом ієсторїчних оловїтань, такїх імен уже бїльшє. Алє як лїтина перрєвєснї, дають якєсь рїдше імя, та домашнї кличуть її льянє, чїайно инакше. Хрєснєго батька кличє "похрєбнїк" — татусєм, а маму — мамусєю.

До виводу з малєю дитиною прихочуть мамї до церкви звичайно ранїш, нїж каже церковний припис, часом аж надто рано, і тому годї перрєвєслїти, бо все випововдуютьєся конечною потрєбєю. Перєд виводом стає матї з дитиною все на двоє, перєд порогом церкви, і хнїбї лїше у велїку стїлєнє вїйдеє за порїг. А давнього звичаю "молїтвнї" у хатї, аєраз після народин дитини, у нас уже нема.

Давнї весїлї нї звичай затрачуютьєся що раз бїльшє. В останнїх довоеннїх роках був шє звичай, що обоє молодї, і то молода з дружкой й молодий із "пїдомолодїчнїм", ходили по селї і просили на весїлля, при чому шїдували всїх в окуки і кланялися по три рази до самої землї. Пнєходили і до свого парохє. Алє цєй звичай почїнають що раз бїльшє закидати, і тепєр по вїйнї, останнїми часами, вже мало хто ходить так просити. Зате в церквї по шлюбї приходять обоє молодї до закрїстїї й там просять у парохє благословєства, кланяючись по три рази.

Молода на весїлї називаєтьєся "кнєгнїя" а молодий "кнєзь". Кнєгнїя вбїрає голову у вїнець із барвїнку, а поверх вїнця накладає "копїч" з галузок мїртву або букшпану. Заздв голови чїпляє до вїнця багато рїзнобарвннїх стрїчок ("стїбнїгїв"). Останнїми часами були вже два випадки, ше молода кнєгнїя прийшла до шлюбв в бїлому сер-

Джерело: фото Скрипки М.С.

ДОДАТОК № 10 На фотографії сучасний вигляд парохії, де проживав отець І. Пастернак з родиною із 1910 року.

Джерело: фото Скрипки М.С.

ДОДАТОК № 11 Світлин з родинного архіву М. Бішко із Зіболок(родичка Пастернаків).(Крайній зліва – Северин; у центрі – онука І.Пастернака – Наталія Долошицька, монахиня з Бельгії; біля неї – двоюрідна сестра Дарія Шпот(Годованська) з чоловіком із Боянця. Біля Северина люди, які доглядали за ним у похилому віці). 1986 і 1989 рр.

ДОДАТОК № 12 Приказки записані в Зіболках священником Іваном Пастернаком.

Стрілець мокрий, а рибак сухий нич не варт;
 Ліпше щастя як готові гроші;
 Добрий з добрим – кепський сам;
 Пропала праця як бочкою викотив;
 При готовій колоді хто-будь огонь розложить;
 При пості добре відбути гості;
 Мій милий мені немилий, а при мені его не вдар;
 Добрий дурному брат;
 Де свої пси кусають, най чужі не мішають;
 Який такий аби був, аби хліба роздобув;
 Палениця не хліб – дівка не люди;
 Не кайся рано встати – молодую заміж пойти;
 Не вродить сова сокола;

Брат собі рад, сестра собі несла;
Так му поможе, як мертвому кадило.

**ДОДАТОК № 13 Народна пісня, записана Я.Пастернаком у 1912 році в
Зіболках.**

ОЙ ПОХИЛИВСЯ ДУБ ДУБОЙКОВІ

Приспів:

Діброва, дуб зеленейкий

Й а зеленейкий, діброва!

— Ци ся дозволиш, тату, женити,

Ци ся женити, ци на війну йти?

— Женися, сину, на війну не йди.

Я ти запишу всьо подвіренько,

Всьо подвіренько, всьо поділенько.

Походження та примітки

Колядки і щедрівки «Етнографічний збірник», т. XXXVI, Львів, 1914, с. 118.